

*”Lehteviä puita ja perennoita,
köynnöksiä, hedelmiä, vaalenneita luita
Kasveja, jotka päivällä katsovat lempeällä silmällä
ja yöllä laulavat valittavan laulun
Kasveja, joita katsoessa tuntee vuosia nuorentuvansa,
ja kasveja, joiden lakastuessa syvenevät kasvojen uurteet*

*Annabella tanssii puutarhassa,
missä kiertelee taimia kastelemassa
Roope Hattu kertoo niille tarinoita,
sillä kukat ovat hyviä kuuntelijoita*

*Saniaispuita ja sammakoita,
peikkoja, keijuja, päivänkakkaroita
Sinun sydäimestäsi pulppuilevat monet lähteet”*

— PEKKA STRENG, PUUTARHASSA

SISÄLLYS

ENNEN ALKUA	II
HELMIKUU: ETSIMÄSSÄ MUISTOJEN PUUTARHAA	21
MAALISKUU: MUURIEN SISÄLTÄ KAIKKIALLE MAAILMAAN	34
HUHTIKUU: AIKAMATKALLA SALAISEEN PUUTARHAAN	57
TOUKOKUU: RAKKAUTTA KIRSIKANKUKKIEN AIKAAN	74
KESÄKUU: ONNEN AVAIMILLA TAITEEN PUUTARHAAN	94
HEINÄKUU: SIEMENESTÄ ELÄMÄN PUUKSI	111
ELOKUU: HETKI RUNOILIJAN PUUTARHASSA	132
SYYSKU: KUKKIA IKKUNALLA - JA PAPERILLA	146
LOKAKUU: BELLE ÉPOQUE JA VÄRIEN PUUTARHAT	160
MARRASKUU: SURUN KASVIT KUOLEMAN TARHOISSA	176
JOULUKUU: TALVEN KUKKIA JA MUITA KYLVÖKSIÄ	191
TAMMIKU: LUOPUMISEN PUU JA TAKAISIN KOTIIN	204
KAIKEN JÄLKEEN, VIELÄ	218
KIIITOKSET	230
LÄHTEET	232
KUVAT	238

Maaretta Tukiainen: Kasvun tarina - Puutarhan elämää kannatteleva voima
Näytesivut kirjasta © Tuuma & tekijä

NARSISSI
Narcissus (suku)

ENNEN ALKUA

*”Yksikään puutarhuri
ei olisi puutarhuri ilman
toivoa.”*

– VITA SACKVILLE-WEST

VALO VÄHENI, kuukaudet kuluivat. Alkoi olla talvi. Edelleenkään en voinut istua enkä kumartua.

Se oli tapahtunut vahingossa kuin tuiki tavallisin asia. Olin katsonut listaa ja päättänyt, että tuonne. Seuraavana päivänä olin kiskonut leggingsit jalkaan ja kävellyt salin ovesta sisään.

”Kuka on ensimmäistä kertaa?” oli puolapuiden edessä seisova nainen kysynyt, ja minä olin nostanut käteni.

”Selvä. Tämän oppii vain tekemällä, mutta lupaan, että kaikki pysyvät kyydissä.”

”No niin, ja sitten mennään!”

Katsoin naisen liikkeitä ja tein parhaani pysyäkseni mukana. Sarjoissa oli ensin hyppelyä. Pieniä, nopeita pompahduksia puolelta toiselle, se näytti samalta kuin nyrkkeilyssä. Jalkojen hypellessä kädet piti puristaa nyrkkiin ja nostaa kasvojen eteen suojaksi.

”Ja sitten isku!” nainen huusi ja pamautti vasemmalta koukun ja oikealta suoran ja jatkoi hypähtelyä. Seurasin mukana. Iskin oikeaa ja vasenta, suuraa ja koukkua. Hiki virtasi. Meitä oli salin täyttävä joukko naisia. Iskimme samassa rytmissä ilmaan ja pompahtelimme päkiöillämme kuin monilonkeroinen olio. Tunsin pitkästä aikaa olevani osa muita.

Aivan tunnin lopussa tuli potkuliikkeen vuoro. Samalla, kun potkaisi jalan kasvojen korkeudelle, piti kiskaista kädet kylkiin päin koukkuun ja työntää ylävartalo räjähtävällä voimalla taaksepäin. Ohjaaja näytti liikkeen, pyysi ottamaan asennon valmiiksi ja huusi sitten:

”Ja nyt räjähtää!”

Jälkikäteen en muista tuosta hetkestä mitään. Ainoastaan sen, että olin kovasti yrittänyt tehdä niin kuin oli pyydetty – sillä seurauksella, että kehoni oli ottanut pyynnön turhankin tarkasti. Tai siis ei koko kehoni, vaan jokin osa siitä. Tarkemmin ottaen yksi mitättömän pieni kohta alaselässä, lantion vasemmalla puolella.

Räjähdys. Jotain sellaista.

Pystyin kävelemään salista ulos, noukkimaan pukuhuoneesta päällysvaatteet ylleni ja lähtemään sitten kohti kotia. Muistan ajatelleeni, että huh, tavalista rajumpaa, mutta ehkä combat nyt vain oli sellaista. Kotona kävin suihkussa, oikaisin matolle ja torkahdin. Herättyäni yritin taivuttaa selkää noustakseni ylös, mutta sen sijaan, että olisin päässyt jalkeille, tuuperruin maahan.

”Mitä tämä on?” muistan kysyneeni itseltäni kierähtäessäni kyljelleni ja kompuroidessani kontilleni tietämättä, miten moneen kertaan tulisin tulevien kuukausien aikana esittämään tuon saman kysymyksen.

Seuraavana aamuna en pystynyt nousemaan sängystä ilman apua. En kyennyt kumartumaankaan. Housut piti kiskoa jalkaan seinää vasten seisten. Kaiteeseen tukeutuen hoipertelin alakertaan keittämään kahvia ja ajattelin istuutuvani pöydän ääreen juomaan. Ikävä kyllä sekään ei ollut mahdollista. Istuutuessani tuntui siltä kuin halkeaisin kahtia, torsoon ja jalkoihin, mutta sitä kohtaa, jossa ne yhtyivät toisiinsa, ei enää ollut. Tai oli, mutta niin jäätävän kivun vallassa, että pongahdin saman tien ylös ja päätin juoda kahvini seisten.

Lääkäri pudisti päätään ja määräsi lepoa ja särkylääkkeitä.

”Ja sinne combatiin ei sitten enää kannata osallistua.”

Aivan kuin olisin ollut menossa. Tuskin pystyin edes kävelemään ja sitäkin vain tasaisella.

Lääkkeitä oli kolmenlaisia. Vahvoja, vielä vahvempia ja titityytä. Sitä sai ottaa vasta ennen nukkumaanmenoa.

”Vaikuttaa keskushermostoon”, lääkäri oli varoittanut ja lisännyt, että jos kipu ei kolmessa viikossa hellittäisi, pitäisi tulla takaisin.

Vähitellen opin tekemään töitä uudella tavalla. Aamupäivät kirjoitin seisten keittiötason ääressä. Loppupäivästä jouduin kirjoittamaan maaten. Lattia hohkasi viileää. Makasin matolla ja mietin elämäni, että tällainenkin piti kokea. Jatkuva, loputon kipu, lähes halvaannuttava.

Napsin lääkkeitä. Ibuprofeenia ja parasetamolia ja illalla sen keskushermostoon vaikuttavan. Öisin pyörin valveilla saamatta unta. Jomotus oli muuttunut pysyväksi. Päivät kuluivat. Kohta, jossa selkäranka kiinnittyy lantioon, oli muuttunut asiaksi, jota en voinut olla ajattelematta. En päivin enkä öin. Niin voimakas oli sitä jäytävä kipu, ja se paheni.

Kolmen viikon kuluttua menin uudestaan lääkäriin ja sain lähetteen magneettikuvaukseen. Putkilossa hurisi ja paukahteli. Kuuntelin luureista klarinettikonserttoa ja hengittelin. Aika kului yhtä aikaa hitaasti ja nopeasti. Oli valkoista.

”Hienostihan se sujui”, sairaanhoitaja sanoi ja hymyili.

Tuloksia odotellessani varasin ajan fysioterapiaan. Irvistellen yritin taipua eri asentoihin. Olin jäykistynyt. Aivan kuin olisin muuttunut puuksi. Kotiin viemiseksi sain ohjeet kolmeen liikkeeseen.

”Aloita heti kun vain suinkin pystyt”, fysioterapeutti ohjeisti. Tajusin, että siihen olisi vielä monien viikkojen matka.

Muistin siskoni, jolle muutama vuosi aiemmin oli käynyt samalla tavalla, ei combatissa, mutta hiihtäessä. Soitin hänelle. Ehkä meillä oli jokin sukuvika selässä, jonkinlainen alttius siihen, että tavallista helpommin pamahti.

”Kauanko kesti, ennen kuin selkäsi parani?”

”Kolmisen kuukautta”, sisko vastasi ja lisäsi sitten, että vasta kuuden kuukauden jälkeen selkä oli ollut kutakuinkin normaali, ja senkin jälkeen kipeytynyt helposti.

Purin hammasta. Ajattelin, etten kestäisi sellaista odotusta. Vaiteliaana suljin luurin.

Seuraavana päivänä sain tietää tulokset. Lääkärin ääni kuulosti puhelimessa soinnittomalta. Taustalla jokin kone piippasi.

”Niin”, hän sanoi, ”löytyihän sieltä.”

Pidätin henkeäni ja odotin, että hän jatkaisi.

”Lannerangan kahden alimman nikaman välinen levy.”

”Mitä siellä?”

”On pullistunut.”

”Mitä se tarkoittaa?”

”Että on pullistunut, ei sen kummempaa.”

”Niinkö”, minä henkäisin ja tunsin ensi kertaa viikkokausiin orastavaa iloa. Ajattelin, että nyt kaikki selviäisi ja minä paranisin.

Hoidoksi sain kortisonikuurin. Ja taas napsittiin pillereitä. Jo muutamassa päivässä huomasin alkavani lihoa. Raajani turposivat ja posket levenivät. Peilin edessä siristin silmiä. Se menee ohi, sanoin itselleni ja vakuuttelin, ettei lihominen haitannut, koska paranisin. Ikävä kyllä, pahin oli kuitenkin vasta edessä.

Lääkekuurin loppua kohden kortisonin määrä annoksissa väheni. Viimeisen pillerin nieltyäni törmäsin kerta rysäyksellä johonkin, mitä en ollut elämässäni ennen tavannut. Olin lyhyen ajan sisällä rysähtänyt kahteen kertaan: ensin combatissa ja nyt lääkekuurin päätyttyä. Se tapahtui näin:

Yhtenä aamuna kaikki oli muuttunut. Ensin näin vain kahta väriä, mustaa ja harmaata. Vähin erin päässäni alkoi takoa kuva meidän puutarhas-tamme. Keväällä, kun kasvu alkaa. Sulanut maa, esiin työntyvä vihreä, ensimmäinen lumikellon nuppu. Näin kaiken kehkeytyvän kuin nopeutetussa filmissä. Koivun tunkemassa hiirenkorvaa, tulppaanit lävistämässä maan, saniaiset kiertymässä auki rullistaan. Sula maa tuoksui, mustarastas lauloi ja valo sirottui tammenlehtien läpi kuin lupaus loputtomasta onnesta. Vain yksi asia oli kuvassa toisin. Minä. Minua ei puutarhassa näkynyt.

Ajatus oli selkeä ja kirkas. Olin siitä täysin varma.

Jos en selkäni takia pystyisi enää kumartumaan hoitamaan puutarhaa, en myöskään halunnut enää elää.

Ilman puutarhaa en yksinkertaisesti voisi elää.

*

”Söisitkö jotain?”

”Tehtäisiinkö ruokaa?”

”Katsottaisiko yhdessä elokuva?”

Pudistin päätäni ja vedin peiton korviin.

Kortisonikuurin päätyttyä en halunnut mitään. En nousta ylös, en syödä, en puhua. Suurimman osan ajasta itkin pää peiton sisään hautautuneena. Värit olivat kadonneet ja kaikki haluaminen lakannut. Ei ollut mitään, mitä kohti kurottua tai mitä tavoitella, ei mitään, mistä uneksia. En kerta kaikkiaan nähnyt enää syytä elää.

Ajattelin kirjoja, joita olin kirjoittanut. Se tuntui turhalta. Miten olin voinut kirjoittaa, että omaan ajatteluunsa saattoi joiltain osin vaikuttaa? Että oli

mahdollista vaalia hyvää mieltä ja vointia? Että, kuten lukuiset akateemiset tutkimukset osoittivat, myönteinen ajattelu kannatti – monellakin tavalla?

Ei. Ei tosiaankaan kannattanut. Jos oli vajonnut pohjalle, sieltä ei ajatuksen voimalla noustu. Vakava masennus ei ihmisestä noin vain irronnut. Ymmärsin sen nyt, kun minulla ei ollut edes sen verran voimaa, että olisin noussut aamulla sängystä. Lisäksi jo pelkkä ajatus siitä teki kipeää, kun tiesin, miten paljon nouseminen sattui. Miksi nähdä moinen vaiva ainoastaan siksi, että nousisi seisomaan, kun istuakaan ei voinut? Parempi vain maata hiljaa paikallaan.

Tuosta ajasta en muista muuta kuin lääkepaketin sisältä löytämäni kohdan: sivuvaikutukset. *Saattaa aiheuttaa häiriöitä: unettomuutta, mielialan vaihteluja, persoonallisuuden muutoksia, masennusta ja psykoottista taipumusta.* Lista oli pitkä ja päättyi kehotukseen: jos sinulla on masennusta tai itsemurha-ajatuksia, ota heti yhteyttä lääkäriin.

En ottanut. Sen sijaan piehtaroin merkityksettömyyden tunteessa ja tunsin kaiken läpäisevää, loputonta tyhjyyttä. Millään ei ollut enää merkitystä.

Vuoden mittaan olin kohdannut paljon pettymystä ja surua. Olin tehnyt töitä yhä eristyneemmin, ollut pitkiä aikoja yksin, järkyttynyt Ukrainan sodasta, menettänyt rakkaan koirani, joutunut vastatuuleen erään tärkeän hankkeen kanssa, törmännyt seinään toisen luovan projektin kanssa, kantanut huolta useammankin läheiseni voinnista, ja nyt, loukattuani selkäni, menettänyt arjen olennaisen tukijalkani, liikunnan. Kun siihen päälle vielä tulee ajatus, että mitä jos en ehkä koskaan enää pääse itselleni tärkeään paikkaan, puutarhaan, mitä jos en voi sitä koskaan enää hoitaa, olinkin yhtäkkiä siinä kuuluisassa pisteessä, jossa kamelin selkä katkeaa.

Mitään ääntä ei kuulunut. Yhtäkkiä se vain oli poikki.

Kun lääkityksen loppumisesta oli kulunut kolme päivää, koitti aamu. Se valkeni horisontissa kalvaana raitana. Jo viikkojen ajan taivasta peittäneeseen pilvimattoon repesi reikä, ja näin auringon.

Sen valo oli hailakkaa. Katsoin taivasta ja mietin kevättä ja tajusin siihen olevan valtavan pitkästi aikaa.

Hetken päästä pilvi liikahti auringon eteen ja alkoi sataa. Lumi putoili keveinä höytyvinä. Sade tuli hitaina, harvoina palasina samaan tapaan kuin kirjoittaessa sanat ilmaantuvat tyhjälle paperille. Armollisesti se peitti alleen kaiken: kiveykset, nurmen ja pihatien ja sitä reunustavan aidan, ja sen, minkä olin loputtomilta tuntuneiden kuukausien aikana kokenut.

Hitaasti sain kammettua itseni sängystä ja kävelin ikkunaan. Sinne päästyäni raotin verhoa. Pelotti, mutta ajattelin, että olisi tehtävä se silti.

Siristäen avasin silmät.

Siellä se yhä oli. Ohut lumikerros kätki sen nyt sisäänsä kuin höyhenistä kudottu kangas. Kangas peitti alleen vartensa lakaisseet pionit, ikivihreät alppiruusut ja pihan perällä mättäinä lymyävän varjojyrtin. Tammelan kaudotat seisoi vaitonaisena paikallaan. Yksi sen oksista oli revennyt. Juhannusruusun varret olivat taipuneet maahan.

Hento tuulenväre heilautti kirsikkapuun oksaa. Kookas lumihietale irtosi oksalta ja alkoi kieppua kohti maata. Tuuli voimistui ja tempaisi sen mukaansa. Hietaleen suunta muuttui. Ensin se pyöri pientä kehää, joka vähitellen laajeni, ja alkoi sitten kieppua ylöspäin. Hetken päästä näin sen lentävän aidan yli kohti vanhoja mäntyjä ja nousevan kohti korkeuksia.

Jotain lämmintä ailahti rintalastan tienoilla. Päähäni puikahti ajatus. Se hohti selkeänä ja kirkkaana kuin hetkeä aiemmin näkemäni aurinko.

Ehkä ei sittenkään ollut syytä huoleen. En ollut kuolemassa. En ainaakaan vielä.

Ja sen jälkeen toinen ajatus, edellistäkin kirkkaampi:

Huomenna koettaisin avata ulko-oven. Ottaisin askeleen, sitten toisen. Pian olisin jo maan tasalla, ja vaikka rappuja pitkin laskeutuminen olisikin sattunut, saattaisin kokea jopa iloa, olisinhan juuri selvinnyt pitkästä matkasta. Puutarhaan päästyäni vetäisin keuhkot täyteen ilmaa. Sitten nuuhkaisisin, miltä vastasatanut lumi tuoksuu.

*

Toistakymmentä vuotta aiemmin seisoin saman puutarhan keskellä. Oli ilta, aurinko jo laskemassa. Uuden kodin avaimet kilisivät taskussani. Yritin saada selkoa siitä, mitä kaikkea puutarhassa oli. Näin pioneja ja ritarinkanuksia. Karhunvatukka oli viittä vaille kypsää. Koristepensasat muodostivat pihan reunalla läpäisemättömän viidakon. Tatarpensas huojui. Kookkaat puut varjostivat puutarhaa auringolta. Niitä oli kolme: tammi, vaahtera ja aivan valtavan kokoinen koivu.

”Thanan vehreää”, muistan ajatelleeni.

Näin jälkikäteen voin todeta, että vanha viisaus pitää paikkansa: tietämättömyys suojelee. Jos etukäteen tietäisi kaiken edessä odottavan hankaluuden, todennäköisesti luovuttaisi. Mutta koska ei tiedä, kiinnittää huomionsa siihen, mitä kaikkea voisi olla, ja jatkaa eteenpäin. Kokemukseni perusteella uskallan nyt sanoa, ettei mikään vedä vertoja sille, mitä seuraa, kun haihattelee asioita puutarhastaan. Siis siitä, miten aikoo sitä muokata. Mitä istuttaa, mitä kasvattaa, minkä karsia tai siirtää toiseen paikkaan. Puutarhanlaitto on taloremonttia paljon haastavampaa.

Se johtuu siitä, että talo ja puutarha eroavat toisistaan. Rakennusten remontointi puuttuu ei-elävään ainekseen. Sen muokkaus voi olla täynnä haasteita ja vaikeuksia, ja eteen voi tulla ikäviäkin yllätyksiä: rakennusvirheitä, aiemmin toteutettuja korjausratkaisuja, jotka ovat olleet rakennukselle haitaksi, mitä erilaisimpia luurankoja rakennuksen menneisyyden kaapeissa. Mutta kaikesta siitä selvittää, koska ei-elävä ei voi laittaa vastaan. Ennen pitkää se lopulta taipuu remontoijansa tahtoon.

Puutarhan kanssa tilanne on toinen. Se on elävä. Ja kaikella elävällä, kuten tiedetään, on sisään koodattuna halu elää. Sillä on oma tahto.

Niinpä talon hankittuamme tepastelin onnellisen tietämättömänä puutarhan keskellä ja pohdin, mitä kaikkea sinne pian istuttaisin. Samaan aikaan, kun punoin suunnitelmiani, puutarha tarkkaili minua tarkoituksenaan varmistaa yksi ainoa asia: että mikään ei taatusti muuttuisi. Sillä ei ollut aikomustakaan ryhtyä yhteistyöhön kanssani. Ei. Sen sijaan se tekisi niin kuin tahtoisikin ja vastustaisi suunnitelmiani viimeiseen asti.

Tämän varmistamiseen sillä oli takataskussaan kolme valttikorttia. Ne olivat tarkoin varjeltuja ja hyvin piilotettuja ja paljastuisivat minulle yksi kerrallaan vasta paljon myöhemmin. Pahaa-aavistamattomana ällistelin nyt puutarhaa ja ihailin sen vehreyttä. Samaan aikaan nuo valttikortit lymysivät sen kätköissä. Yksi piilotteli pihan takimmaisessa nurkassa ja toinen oli kätkeytynyt mullan alle. Kolmannen tarkempi sijainti oli puutarhalle itselleenkin mysteeri. Se nimittäin oli niin mikroskooppisen pieni, ettei sitä paljaalla silmällä erottanut. Lisäksi se vaihtoi paikkaa sellaisella nopeudella, että jos vaikka hetkellisesti olisikin onnistunut näkemään siitä vilauksen, olisi havainto seuraavassa hetkessä jo vanha.

Siellä ne nyt olivat ja odottivat ensimmäistä siirtoani.

Viikot kuluivat ja muuttuivat kuukausiksi ja jossain vaiheessa koitti syntymäpäiväni. Heti aamusta tunnustelin selkääni ja huomasin, että jokin oli nyt toisin.

”Toiveajattelua juhlan kunniaksi”, sanoin itselleni, ”älä ripustaudu toivoon, kun sitä ei ole.”

Tunnustelin uudelleen. Ikkunassa räntäverho esti näkymän. Illaksi oli luvattu kirkastuvaa, ja aamuun mennessä menisi taas pakkaselle.

Vedin syvään henkeä, suljin silmäni ja keskitin ajatukseni kivun kohtaan. Kyllä. Totta se oli.

Kuukausien kipu oli vihdoinkin alkanut hellittää.

Mitä oikein oli tapahtunut?

Mielikuva puutarhasta oli auttanut minua paranemaan. Se ei tapahtunut nopeasti, vaan vähitellen, samaan tapaan kuin ensimmäiset sirkkalehtensä avannut taimi, joka kevään edetessä alkaa kasvaa. Välillä tuli takapakkia. Maa jäättyi, ilma viileni ja kasvu pysähtyi. Juoksemisesta en voinut haaveillaakaan. Mutta jossain vaiheessa käveleminen alkoi pikku hiljaa onnistua, ja aikani arvottuani uskaltauduin lopulta myös lempeään jumppaan. Aloin tunnistaa orastavan halun elää.

Kokemus herätti minussa kysymyksen. Miksi olin reagoinut niin kuin olin reagoinut? Miksi pelko juuri puutarhan menetyksestä oli vienyt elämänhaluni ja ollut se kuuluisa viimeinen niitti? Mikä puutarhasta teki niin erityisen hyvinvointini kannalta?

Viikkojen edetessä kysymyksiä tuli lisää. Missä olivat elämänhaluuni vaikuttavat hyvinvoinnin tutkitut tukipilarit: rikastavat ihmissuhteet, tavoitteiden asettaminen ja aikaansaaminen? Myös itselleni elintärkeä kirjoittaminen, uuden luominen ja taide loistivat poissaolollaan. Myöskään sitä merkityksen kokemusta, joka seuraa siitä, kun autan muita, ei näkynyt. Mikään näistä ei näyttänyt olevan ratkaiseva elämänhaluni kannalta.

Niiden sijaan se oli puutarha. Miksi?

Havainto vyörytti minussa liikkeelle perustavanlaatuisten kysymysten lumipalloeftin. Kun ymmärsin, miten kortisonilääkkeen loppuminen oli vaikuttanut mielialaani, päähäni alkoi tulvia elämän tarkoituksen ja merkityksen syvempiä pohdintoja. Aivokemialla oli toki ollut oma osuutensa

sopassa. Mutta se oli sittenkin ollut vain osa palettia eikä poistanut sitä tosiasiassa, että elämänhaluni oli kietoutunut nimenomaan puutarhaan. Öisin herätessäni huomasin pohtivani sitä. Miksi puutarhan kaltainen pala maata, joka vaati valtavasti työtä, jonka vuoksi sai pelätä milloin mitäkin, joka oli ainaisessa uhatta tuhoutua ja joka suurimman osan vuodesta oli joko lumen tai jään peitossa, olisi niin tärkeä asia? Oliko puutarhalla kenties jokin ”elämää suurempi voima”, joka piteli käsissään avainta siihen, halusinko elää?

Viikkojen ajan tätä vatvottuani ymmärsin lopulta, etten löytäisi vastausta, jollen yrittäisi ottaa asiasta selvää.

Oli sumuinen päivä, illasta alkaen luvattu tihkua. Puutarhan perällä lauhoi varhainen rastas. Käsiäni venytellen käärin hihat ja avasin tietokoneellani uuden, tyhjän tiedoston. Ranteitani pyöritellen laskin käteni hitaasti näppäimistöille. Ne tärisivät vähän. Ikkunan takana tuuli huokaisi pehmeästi ja silitti takapihan puita. Painoin ensin vasemman nimettömän alas, sitten oikean etusormen, ja sitten aloin kirjoittaa.